

ELISABETH DAMMERS

DOOR J. G. VAN GELDER

WIE jaren — nu eens geregeld, dan weer met langere tusschenpoozen — het langzaam ontluiken volgde van een aanleg en intuïtieve impulsen, die alleen een kunstenaar zijn toebedeeld, weet hoe de strijd met de materie en het denken in de materie een hardnekkige en ongemakkelijke worsteling is. De volharding is niet te prijzen, zij is een natuurlijke drang, slechts de wijze waarop tegenslag gedragen wordt, slechts de innerlijke houding om bereid te zijn nieuwe offers te brengen, is beslissend. Het is deze innerlijke houding, die het karakter van het werk dat uiteindelijk een voltooiden vorm zal bereiken, bepalen zal. — Het werk van Elisabeth Dammers begint tot die innerlijke voltooiing te geraken. Het wezenlijke van haar gevoelsleven, dat geleid door een scherp intellect, een vorm zoekt en vorm wil zijn, laat zich reeds herkennen als een vaste kern. Van den aanvang af was het niet moeilijk de begaafdheden te ontdekken, maar deze altijd weer verrassende teekenen van een jong kunstenaarschap zijn — behoeft het nog gezegd? — nooit voldoende, omdat het niet de aanleg of de begaafdheid zelf is waar het op aankomt, maar juist de wijze waarop van die begaafdheid gebruik wordt gemaakt om tot een eigen bewusten en actieven vorm te komen. Het is die worsteling, door zoovelen begonnen en door zoovelen toch juist nog voor de verlokkenende verte opgegeven, welke nu door Elisabeth Dammers tot een voorloopig einde is volgehouden. Zij heeft duidelijk gekozen, zij heeft ten deele ook bereikt waarnaar gestreefd werd, al zullen de moeilijkheden niet verminderen, omdat haar werk gedragen wordt — zooals nu blijkt — door een zeer kwetsbare gevoeligheid. Warme en oprechte overgave aan de ongerepte schoonheid van dit leven kan zich immers spoedig verliezen in een te vrouwelijke weekheid, die de krachten van dit zoo felle leven wel niet ontkent, maar eer niigt naar een ontwijken. Er zijn er velen, die — gerijpt in de

Potloodteekening, 1938

Mansportret, olieverf, 1939

aarzelen of vallen te veel op zichzelf terug. Er was in deze laatste jaren bij zooveel overbelichting en dubbele schaduwen veel ijdel feestvertoon, veel berekening, veel zelfbevrediging, veel narcissisme. Wie zoo gefixeerd op zichzelf de natuur in gaat, ondervindt van het landschap, de luchten en het licht niet meer dan een stemmingsinvloed of daarvan de obsessie. Een begeleidingsverschijnsel van het eigen zijn, een achtergrond geheimzinnig en magisch, maar geen uitbeelding wordt in dergelijke gevallen het landschap, bij vaak dieper peilende portretten, die de zorg en bezorgdheid over de concentratie van het eigen denken laten gissen. Het heeft lang geduurd vóór ook Elisabeth Dammers die tweespalt tusschen natuur en gevoelsleven heeft weten te overbruggen. In een tijd arm aan symbolen en teekens, maar geladen met een alles wegvretend scepticisme, waren de vormen ook niet te vinden, die juist aan dien „achtergrond” dien natuurlijke bloei zouden kunnen hergeven. Haar eruditie en haar opleiding, eerst in Rotter-

jaren met wisselend uitzicht tusschen twee oorlogen in — het hartstochtelijk geluk van dit leven ervaren hebben en aanvaardend wilden in de vlagen van een onvoorwaardelijk vertrouwen, maar die onder de dreiging van naderende vernieling en vernietiging de intensiteit van de gedachte aan de kortstondigheid van dit gevoel niet overwinnen konden. Vele jongere kunstenaars, geschokt door het nuttelooze van zoovele ondernemingen, belast met de kwellen van herhalingen, geremd door de voorbeelden van het ongedwongen en onbezorgd meesterschap uit het verleden, blijven

ELISABETH DAMMERS

dam, daarna op de Haagsche Academie, hebben die natuurlijke ontwikkeling eenerzijds wel gestimuleerd, aan den anderen kant toch ook belemmerd. De kentering ten goede is tenslotte toch gekomen, misschien wel omdat zij in wezen autodidacte is gebleven. Wie haar reeks zelfportretten kent, zal bemerken dat de strenge, wel overdachte, en toch on-academische opvatting in den beginne vooral treft door den ernst en de spanning van het zoeken en gedragen wordt door een drang naar rechtvaardiging om zich te handhaven. Werk dat daarna ontstond — stillevens en landschappen — mist die aanvankelijk innerlijke zekerheid, ondanks een bewegelijker toets, ondanks een schilderen juist daar met een begin van routine. Dat verklaart ook de in dien tijd wel bespeurbare invloeden van anderen, die van Röling misschien het meest, bij den opbouw vooral van een groot zittend zelfportret in landschap. Maar te beginnen met dit levensgrootte portret keert, zonder een te bewuste forceering, een hernieuwd zelfvertrouwen terug. Een impressionistische toets heeft zij wel nooit gehad, maar de heftige accenten die de late expressionisten noodig hadden worden geheel vermeden. Men herkent een zeer zorgvuldig plan van bouwen en afwegen van kleuren, er is een zeer lange voorbereiding te bespeuren voor den ondergrond die, zonder contouren en luciditeit, reeds alle kleurwaarden bevat en het rythme meehelpt bepalen. Eerst daarna, met vele glacis opgedragen, herkrijgt de kleur haar kracht. En tegelijk wordt met dit dan toch wel oorspronkelijk coloriet van groen en okergeel en een zeer zacht blauw de plasticiteit der figuren sterker. Het verwondert niet, want naast het schilderen wordt in latere jaren ook met beeldhouwen begonnen. Wel hadden opdrachten voor decoraties in

Vrouweportret, olieverf, 1940

Potloodschets, 1938

innige verwondering in een portret behouden blijft. Een uiterst gevoelig geschilderd vrouweportretje bevestigt dat snaren geraakt kunnen worden van een gevoelswereld waar essentiele waarden klank behouden, waardoor het portret zijn dubbel „aangezicht” verkrijgt, dat van gelijkenis en dat van innerlijk evenbeeld. En juist door dit laatste wordt het uit een trillingsveld van nerveuse voelhorens geheven naar een terrein waar het ruischen van een tijdlooser melodie al het andere overstemt. En alleen zoo'n geschilderd gelaat heeft algemeene beteekenis.

★

Er is ook nog niet ten volle gerijpt werk, bedrukt als het werd door onze moderne angst-

de „Nieuw Amsterdam” het arbeidsveld door ambachtelijke preoccupaties verruimd, doch juist toen bleek dat de beeldhouwersblik het zien meer en meer ging richten. — Daarna was allereerst weer een geschilderd mansportret de verrassing, omdat hierin toch nog duidelijker dan in vroeger werk tot uitdrukking werd gebracht hoe bezieling en bezield worden tot een harmonisch geheel konden worden gebracht, zoodat de verf haar materiele waarde ging verliezen en het oog achter den helderen blik der geschilderde oogen een innerlijk bewust en openbloeiend leven als gestalte herkent en daardoor iets ondergaat van het hart der dingen en dat wonderlijk gebeuren dat den polsslag van ons „zijn” op gang weet te houden. Het is reeds veel als tegenwoordig iets van die